Саборност 11 (2017) 63–72

УДК 271.2-528-726.2-276.63
271.2-55-549

Оригинални научни рад

Јован Зизијулас

Атинска академија наука, Атина

Место и улога епископа у Светој Евхаристији

Abstract: Аутор у тексту богословски разматра место и улогу епископу у Светој Евхаристији. Свој средишњи положај у Цркви, на основу писамских и предањских сведочанстава, задобио је предстојатељ евхаристијског сабрања, а глава евхаристијског сабрања није нико други до епископ. Сву своју власт, сав свој духовни ауторитет, епископ црпе, управо, из тог места које заузима на Светој Евхаристији. Аутор у овом раду развија две тезе. У првој показује да Црква схвата епископа као икону Господа Христа, а у другој представља израз овог схватања у поретку вршења саме Свете Евхаристије.

Key words: епископ, Евхаристија, икона, Црква, сабрање.

Божанствена Евхаристија јесте центар живота Цркве, то сви хришћани знају, посебно ми, православни. Оно, међутим, што понекад може да зазвучи чудновато и није довољно јасно ни нама православнима, јесте тврђење да Света Евхаристија није само у центру бића и живота Цркве, него се поистовећује са самим бићем Цркве, са самом Црквом. Иако то звучи хиперболички, претерано, ипак је то искуство познато Цркви још од апостола Павла и то сазнање је вековима било живо, све до онога доба када су утицаји, који су у нашу Цркву дошли са хришћанског Запада, допринели да постепено почнемо да заборављамо ову истину. Конкретно говорећи, до 14. и 15. века још увек су православни пастири и богослови непоколебиво веровали да, уколико желимо да покушамо да дамо извесну дефиницију Цркве, нема друге дефиниције осим саме Божанствене Евхаристије. То од речи до речи пише Свети Никола Кавасила: „Ако неко жели да сагледа шта је Црква, не преостаје му ништа друго него да погледа на Тело Господње у Светој Евхаристији“. До тада, наиме, нигде и никада није било формулисано, дефинисано шта је Црква. По први пут, на овај начин, то сусрећемо код Николе Кавасиле и то налазимо у његовој чувеној реченици, где он каже да се „Црква назначује, назнаменује (рекли бисмо, дефинише) у Тајнама, у мистеријама“. Данас, међутим, после толиких векова утицаја западне схоластичке теологије, када се каже „у Тајнама“,

нама одмах мисао иде на оно што знамо из приручника, на „седам светих Тајни Цркве". У речнику самог Светог Николе Кавасиле, као и у начину изражавања самих текстова Свете Литургије, међутим, Свете Тајне не означавају неке друге тајне ван Свете Евхаристије, већ означавају саму Свету Евхаристију. Другим речима, када Свети Никола Кавасила тврди да се кроз Тајну, у Тајнама назначује Црква, он неће да каже ништа друго до то да сама Света Евхаристија јесте једина дефиниција Цркве. Оваква поставка рађа у нама једно питање, једну недоумицу: зар не постоји Црква као реалност изван Свете Евхаристије? Одговор на такво питање био би следећи. Када говоримо о Тајни Евхаристије, подразумевамо под тим, пре свега, само богослужење, вршење Свете Литургије. Наравно, и изван вршења Свете Евхаристије постоји Црква, али постоји као пројекција оног доживљаја који задобијамо управо у Светој Евхаристији. Другим речима, Света Евхаристија се не завршава чином њеног служења. Целокупни живот Цркве је пројекција Свете Евхаристије, живот Цркве је евхаристијски живот. Због тога све друге Свете Тајне Цркве, како их обично називамо, као што су крштење, покајање, брак, повезују се са Светом Евхаристијом и без те суштинске повезаности са Евхаристијом немају никаквог смисла. У древној Цркви се из тог разлога Света Тајна крштења вршила унутар Свете Евхаристије, као и Тајна брака или Тајна покајања, која такође није имала смисла изван оквира Евхаристије. Уопште говорећи, сви чинови који теже томе да буду Црква, морају да следе из Свете Евхаристије.

Свој средишњи положај у Цркви, управо због свега овога, задобио је предстојатељ евхаристијског сабрања, а глава евхаристијског сабрања није нико други до епископ. Сву своју власт, сав свој духовни ауторитет, епископ црпе, управо, из тог места које заузима на Светој Евхаристији. Жеља ми је да у овом раду развијем две тезе, две поставке. Прва, да покажем схватање Цркве о епископу као икони Господа Христа, и друга, да представим израз овог схватања у поретку вршења саме Свете Евхаристије. Обе посебно наглашавам у овом тренутку управо због чињенице што је Преосвештени Јерарх у чију смо част окупљени, сабрани, у свом епископском делању, учинио толико много по питању начина служења Свете Литургије, да би и тако приказао истину о којој смо почели да говоримо. Уколико не схватимо значај који припада епископу као предстојатељу Божанствене Евхаристије, нећемо ни разумети зашто у нашем предању, наш православни верни народ, иште благослов епископа за све што чини, чиме се бави. Онога часа када би наш народ, не дај Боже, изгубио ту потребу, престао би да буде православан. Ово је веома озбиљна ствар. Православље поглавито зависи од ових, а не од других ствари и чињеница. У животу верника, у животу наше Цркве, Христос присуствује кроз (преко) епископа. Сагледајмо све то, међутим, нешто подробније.

Свети Игнатије Богоносац види епископа у Светој Евхаристији као човека који седи на месту Божијем, који је икона Бога (уп. Ζηζιούλας, 2014), окружен презвитерима као иконама апостола. Ова слика (икона) преовладала је кроз читав ток историјског живота Православне Цркве кроз векове, и изражава се структуром наших храмова и структуром саме Свете Евхаристије. Ова тврдња заслужује дубљу анализу. Света Евхаристија је икона Царства Божијег. У Светој Литургији предокушамо оно стање којим ћемо живети кад завлада Царство Божије. То Царство Божије сви ми верни ишчекујемо и за његов долазак молимо се кад год изговарамо речи молитве Господње: „Да дође Царство Твоје". Карактеристике Царства Божијег обухватају све оно што запажамо у православној Светој Литургији и то, првенствено сабрање расејаног света на исто, (συναξις επι το αυτο). Код отаца Цркве, као што су били Свети Максим Исповедник, Свети Атанасије Синаит, Свети Теодор Студит и други, Света Евхаристија је имала само једно име — сабрање, синаксис. Када они кажу синаксис, подразумевају сабрање Свете Литургије, сабрање на Литургију. То се збива зато што у Царству Божијем наш подељени и расцепкани свет, трулежност и смрт његова, које нису ништа друго до раздељеност и уситњеност нашега постојања, уступају место јединству и љубави, а то су синоними вечног, истинитог живота. Ово је и најдубљи богословски разлог због којег је наша Црква забранила вршење више Светих Литургија у једној литургијској заједници. Као икона Царства Божијег, Света Евхаристија сабира васколики народ једне области у једно, επι το αυτο.

Овде бих хтео нешто да дометнем, а односи се на појаву праксе у многим црквама, макар у Грчкој, где се често дешава да се у истом храму истога дана врши више Светих Литургија. У древној Цркви имали смо следеће стање ствари. Првобитне епархије биле су мале и у оквиру једне Цркве (епархије) вршила се само једна Света Евхаристија, где су око епископа били сабрани сви клирици и сав народ, сви верни те Цркве. Од 4. века па наовамо, међутим, када се број хришћана по једној епархији умножио, створене су парохије у данашњем смислу те речи, али Црква се, ипак, постарала да ове многе Свете Литургије које су почеле да се врше, буду суштински *једна Света Литургија под једним епископом* дотичне епархије. То се литургијски изражавало на различите начине, најпре литургијским спомињањем имена локалног епископа на свакој Светој Евхаристији овог типа. Надаље, свака Света Евхаристија се врши на антиминсу на коме је потпис месног епископа. У раној Цркви постојао је још један значајан литургијски обичај, који је, мало по мало, потиснут и заборављен, а састојао се у следећем. Из саборног, катедралног храма, где је служио епископ, узиман је један део Светог Хлеба, Светог Агнеца, разношен је у друге парохијске храмове те епархије и стављан је у све путире где се служило, да би се показало да је свака појединачна Литургија у јединству са оном коју врши епископ. Због тог разлога Црква је забранила

да у истом граду, у истом храму, од истог свештеника буде служена друга Света Литургија. Све то служило је да покаже да је Света Литургија сабирање расејаног народа Божијег на једно место, као што ће се управо и десити у Царству Божијем.

Друга тачка: сабрање расејаног света у једно у Царству Божијем имаће конкретан центар и конкретну главу — Цара, Господа Исуса Христа, који ће седети на престолу, на месту Божијем, сабраће расејана чеда Божија у једно и хранићe свет вечним животом који извире из Тела Његовог. Њега, као Цара Христа, онаквог какав ће доћи у Царству Своме, иконички приказује у Цркви предстојатељ Евхаристије, епископ. Због тога епископ седи на трону, на престолу. Под владичанским престолом, наравно, не подразумевамо оно што данас називамо троном, на солеји, ван олтара, већ онај који се налази иза Свете Трпезе, тј. горње место, катедру. У старој Цркви то је био безуслован услов у свим храмовима, а данас се, нажалост, то запоставља и не одржава. Епископски трон унутар сапрестоља јесте икона Христовог устоличења у Царству Божијем заједно са дванаесторицом апостола његових, који га окружују, седећи, по речима Господњим „на 12 престола и судећи на дванаест племена Израиљевих“ (уп. Зизијулас, 2012б). То управо у Цркви иконизују презвитери. Зато уопште није случајно што су епископ и презвитери на Литургији одевени у блиставе одежде. Није умесно то што се неки данас саблажњавају блиставошћу одежди у Цркви и желе, наводно, да их упросте. На Светој Евхаристији све је окупано светлошћу и сјајем, јер на овај начин наша Црква жели да покаже да на Светој Евхаристији доживљавамо Царство Божије. Када сам био дете, сећам се да је било незамисливо да идемо на Свету Литургију, а да нисмо обукли најбоља одела која смо имали. На самој Светој гори, том најаутентичнијем изразу православног монаштва данас, где се добровољно лишавање, подвиг и једноставност живота практикују и остварују у најбољој могућој мери, није нимало случајно што се налазе најраскошније одежде свештеномонаха. Смерност и једноставност свакодневног живота монаха не може се продужити ни пројектовати на Свету Евхаристију, јер у Светој Евхаристији доживљавамо превазилажење крста и његово прослављење у Царству Божијем. Ово се види и у чињеници да је Црква забранила вршење Свете Евхаристије у дане поста (ту постоје свега два изузетка, који, у ствари, потврђују правило). Данас, када у литургијским књигама видимо назнаку „разрешење на вино и уље“, значи укидање строгог поста, (то се увек односи на дане строгог поста, среда, петак или дане током постова) под условом да се тог дана служила Света Литургија. Управо због тога, током Велике Четрдесетнице, Часног поста, није дозвољено служење Свете Евхаристије, осим суботом и недељом, а то су дани у којима нема поста. У дане Великог поста врши се Литургија Пређеосвећених Дарова, која није Евхаристија у строгом смислу речи. Само на два празника, Воздвижење Часног Крста и Усековање главе Светог Јована Крститеља, Црква дозвољава

и служење Свете Литургије и пост. То су, међутим, изузеци који, како смо рекли, не укидају правило. Света Евхаристија и пост су неускладиви, јер је Евхаристија радост, славље, „ломљење хлеба у радости", као што пише у Делима апостолским и као што су то доживљавали први хришћани. Све је у Светој Евхаристији и у храму блиставо, сјајно. Иконе имају златну позадину, полијелеји су упаљени, лица верних који се моле блистају од радости и весеља и, наравно, предстојатељ Евхаристије, епископ, као икона Цара Христа, шта може бити природније, одевен је у блиставе одежде. Све ово данас може звучати некако необично зато што смо у нашем црквеном животу заборавили иконични језик, језик икона. Када кажемо да је епископ на Светој Евхаристији икона Христова не можемо да разумемо шта то значи. Света Литургија је апсолутно неразумљива без појма иконизма, иконичног изображавања нашег доживљаја. Шта је, дакле, икона и како се она примењује у Божанственој Евхаристији?

Икона, уопште иконичност, у широкој је употреби у православним храмовима од времена иконоборства. У византијској иконографији је, тако, купола простор који представља небеску Цркву, а поткуполна зона иконично представља земаљску Цркву. Читав један збор светих, као што је по календару ред, у складу са вршењем њихових литургијских спомена, распоређен је кроз читав храм. Патријарси, учитељи Цркве и свештенослужитељи имају своје место у главној апсиди или олтарском простору. Свети мученици, групно распоређени, покривају својим ликовима главне правце куполе, зидове, стубове и остале лучне просторе храма, док подвижници и монаси, као и локални свети, заузимају западни део храма, ка улазу. Сав овај распоред византијског храма значи једну ствар: верни на Светој Евхаристији треба да знају да се налазе у заједници светих, у којој царује Христос, управо као што ће се дешавати у Царству Божијем. Иста ова иконичност, међутим, не ограничава се само на храм и на иконе које га красе, већ се распростире на све што се врши у храму, као и на све оне који то врше, на свештенослужитеље, литурге. Тако, следећи верно стопе Светог Максима, који, опет, одражава Светог Игнатија Антиохијског (приметите само, молим вас, како се непрекидно наставља свето предање), Свети Герман, патријарх цариградски (8. век) у свом *Тумачењу Свете Литургије*, говорећи о горњем месту епископа, каже да је то „место и трон на коме Свецар Христос седи међу апостолима и проја вљује свој Други долазак, о којем, дошавши у слави (обратимо пажњу на реч слава — сјај), узвраћа свакоме по делима његовим и суди васцеломе свету". Све, дакле, на Светој Евхаристији нешто изображава, иконизује: сабрани народ — васколики свет, епископ — Христа Цара, свештеници — апостоле, ђакони — анђеле, литургијске духове који се шаљу на служење, ђаконију, како сведочи Свето писмо. Приказивање Свете Евхаристије са Христом Царем и осталим чиновима како смо навели јесте очигледно у византијском живопису у храмовима. „Онај ко одриче иконичност у Цркви, одриче сву икономију

спасења", тврди Свети Теодор Студит. Шта је тачно икона у теологији Литургије и зашто је неопходна? Шта значи, у оквиру наше теме, тврђење, став, да је епископ икона Христова, зашто не можемо да мимоиђемо ту икону, а да стигнемо директно до прототипа, до оригинала. Другим речима, зашто не можемо да се молимо непосредно Христу, него је неопходно да међу нама (по)стоји његова икона, као изображење, или као жива икона, епископ. Штавише, многи би радије хтели да људски елеменат уопште не посредује, јер их, по њиховом мишљењу, баш људски елеменат и сјајне одежде свештенослужитеља спречавају да се моле на „духован начин". Оваква размишљања довела су протестантизам до тога да одбаци иконизам, како у украшавању храмова, тако и у укупном схватању свештенослужитеља и свештенства уопште. Отприлике, ово исто је, под утицајем протестантизма, урадио и Други ватикански концил, зато што је појам иконе већ одавно у римокатолицизму сведен на ниво декоративне уметности, без есхатолошке и онтолошке садржине (уп. Ziziulas, 2012a). Међу православнима, такође, у наше време преовлађује пометња, збуњеност и противречност по овим питањима, до те мере да постаје веома опасно. Честа је појава да наши верници прихватају иконичност када се ради о светим иконама, клањају им се и целивају их са побожношћу, али са друге стране, устручавају се да са истим богослужбеним реализмом приступе свештенослужитељима и самом епископу. Постоје, међутим, још веома многи хришћани, а посебно мислим да је то случај овде у Србији, који виде у епископу самога Христа. Број таквих верника, бар што се Грчке тиче, дефинитивно се смањио па се тако постепено губи иконолошко схватање свега што се дешава на Евхаристији. Разлог затамњења овог схватања је двојак: прво, не знамо шта у ствари значи икона и иконизовати, изображавати у језику Цркве, а са друге стране изгледа као да више и не схватамо потребу иконичности, иконизовања у богослужењу. Дозволите да укратко проанализирамо ова два елемента. Икона је, најсажетије (епиграматички) говорећи, лично, ипостасно присуство без присуства суштине или природе. Тако је Свети Теодор Студит, добро познати бранилац свештених икона, до краја јасан по овом питању: „Христова икона није ништа друго до сам Христос, упркос различитости суштине". Зато се не устручава да напише следеће: „Икону Христову називамо и Христом". Другим речима, у икони на личностан начин постоји прототип, прволик, стога се „клањање икони узноси ка прототипу", према познатим речима Светог Василија Великог. То све, пак, значи да без теологије личности не можемо схватити појам иконе. Савремени човек, међутим, стреми ка индивидуализму и све му је теже да прихвати икону. Тако, другога види као индивидуу, јединку, бива заведен природним својствима другог и не може да се узнесе изнад њих до нечега на шта нас упућују личност и икона.

Задржимо се на нашој теми: када кажемо да је епископ икона Христова, данашњи човек, који је навикао да све људе, па и епископа гледа као

индивидуе, томе се може само чудити. За њега, природне особине епископа, тело, изглед, обележја и карактеристике, са често негативним утиском о свему томе, јесу чиниоци који заробљавају и ограничавају његову мисао и не дозвољавају му да се узнесе изнад индивидуе коју посматра. Другим речима, када човек посматра епископа као индивидуу, а не као личност, пита се: „како је могуће да ова јединка са таквим особинама, коју гледам, иконизује Христа“? Индивидуализам, дакле, не може да схвати иконизам, иконичност. Зашто је, дакле, појам иконе потребан у Евхаристији? Свети Никофор Исповедник и Свети Теодор Студит дају икони предност у односу на реч из два разлога: прво, реч или беседа може да нас заведе на погрешна схватања, што је теже када је икона у питању, и друго, према поменутим оцима и претежније, то је што нас икона више приближава есхатолошком виђењу. Стога, сагледавање иконе Христове представља предокушање есхатолошког созерцавања. Ако се неко не клања икони Спаситеља, неће ни при његовом Другом доласку видети његов лик. Без појма иконе не можемо схватити како нам се Царство Божије може приближити кроз историју, остајемо утамничени унутар ње, ограничени на виђење онога што чулима региструјемо. У оваквој перспективи, епископ је за нас господин тај и тај, са својим добрим или рђавим индивидуалним особинама, тако да се кроз (преко) њега не можемо узнети до Царства Божијег. Исто и једна икона јесте само лик у боји на дрвету неког човека и ако ту не можемо да сагледамо ништа лично, онда икона нема никаквог смисла. Ако се све ово деси, ако се лишимо иконичног сагледавања, онда наше општење са Богом мимоилази човека и остварује се помоћу фантазије. Верник који одлази на Свету Евхаристију и током ње стоји затворених очију или паралелно са текстом Свете Литургије чита књигу, мисли да тада општи умно или духовно са Богом, а људе поред себе сматра за препреке тог свог „општења“ са Богом. Тај човек би могао да остане и код куће па да се до миле воље моли умно, а да притом не буде ометан од својих ближњих нити да се саблажњава због свештеног служитеља. Икона нам пружа на чудесан начин, како позитивно вредновање историје и наших ближњих, тако и њихово превазилажење и њихово узношење у Царство Божије.

Имајући све ово у виду, погледајмо сада епископа, као свештеног служитеља, литурга. Сагледавање епископа као иконе Христове има веома важне последице по начин на који он служи Свету Литургију. Осим свечаних светих одежди о којима смо већ говорили, постоји на Светој Литургији још много значајних елемената везаних за епископа, који изображавају, иконизују долазак и успостављање Царства Божијег посредством Свете Евхаристије. Ограничићемо се на само неколико показатеља. Прво, улазак епископа. У древним Литургијама улазак епископа се поистовећивао са оним што данас називамо Малим входом. Пре тог уласка, входа, епископ се није налазио у храму, облачио се у скевофилакиону, затим је улазио у

храм, а тамо га је чекао народ да га прими и поздрави као самога Христа. Отуда и појање песме „ходите, поклонимо се и припаднимо Христу“, за време входа, што је очигледно било пропраћено поклоњењем присутног народа архијерају, који иконички изображава Христа. Друго, седање епископа на горње место, трон. То је, као што смо видели, основна икона есхатолошког Христа на којој толико инсистирају свети оци тумачи Свете Литургије. Овде ваља приметити да само месни епископ седи на горњем месту, јер је само он глава конкретне месне Цркве. Треће, проповед речи Божије, одмах после свештених читања из Светог писма, јер, како нам објашњава Свети Максим, после тога све остало се врши у Царству Божијем где је проповед незамислива. Четврто, Велики вход доказује да је епископ икона Христова. Једино он, наиме, не узима учешћа у входу, тој свечаној поворци која носи Часне Дарове, него на Царским дверима сачекује и прима Свете Дарове од оних који их доносе. Као икона Христова он прима Дарове да би их узнео Богу и осветио. Овде је реч о једном христолошком акту по преимућству. Пето, молитву узношења (молитву Свете Анафоре), која почиње речима „заблагодаримо Господу“, а завршава читањем диптиха, целокупну изговара предстојатељ сабрања, епископ, као јединствену и нераскидиву целину. Диптиси, који су некада сачињавали суштински елеменат Литургије, двојаки су: за покојне и за живе. Диптиси покојника имају на самом свом почетку помињање Пресвете Богородице, а диптиси живих помињање епископа („Најпре помени, Господе, преосвећеног епископа нашег…“). Ова чињеница показује да без литургијског спомињања епископа, Литургија, у суштини, не постоји. Ту је реч о најважнијем елементу, који доказује да је Света Евхаристија епископоцентрични догађај у животу Цркве. Сви живи препознају епископа као своју главу и зато говоре „најпре помени, Господе, преосвећеног епископа нашег“. Одлучујући значај за валидност Евхаристије, зато, има правилно спомињање, управо у овом тренутку, имена канонског, месног епископа, или, пак, онога коме је он дозволио началствовање Светом Евхаристијом, по речима Светог Игнатија. На овом месту, у тренутку произношења диптиха, треба забележити да то представља суштаствени елеменат Свете Евхаристије, јер има непосредну везу са Евхаристијом као анамнезом, као сећањем и спомињањем пред Престолом Божијим у Царству његовом. У томе страшноме часу Свете Анафоре, свештенослужитељ (литург) помиње све оне покојне и живе, за које Црква жели да их се Бог сети у Царству своме.

Овде се нећемо даље задржавати на другим елементима Свете Литургије који показују место епископа у Светој Евхаристији. Могли бисмо наводити многе литургијске појединости које су од значаја са еклисиолошког аспекта. Чињеница да свештеник, непосредно пред вршење Свете Литургије, приликом тзв. „узимања времена“ целива свете иконе и клања се пред њима, пред иконостасом, али не само пред њима, него се клања и пред троном епископа, макар он био и празан (бар су тако чинили стари свештеници),

као и друга чињеница, што он не може да врши Свету Литургију осим на антиминсу на којем се налази потпис месног епископа, све ово, заједно са помињањем имена епископа у часу Свете Анафоре, сведочи нам да и тада када не служи, епископ јесте присутан на свакој Светој Евхаристији.

Завршићу ово излагање са неколико мојих општих мисли. У својој православној свести наш благочестиви народ је сачувао осећање поштовања према свом епископу током векова. Данас, међутим, постоје одређене тенденције, чак и у нашој Православној Цркви, које би хтеле да удаље верне од епископа, или зато што суде о епископу као индивидуи, гледајући његове разне, добре или рђаве особине, или, пак, под утицајем одређених људи, који би хтели да убеде друге да они имају више духовних, благодатних дарова, харизми, него што их имају њихови епископи. То је крајње опасна појава, јер, ако би она надвладала, разрушила би Цркву. У том случају, православље би се претворило у неку врсту протестантизма. Управо тако се и појавио протестантизам, тако је дошло до расула Цркве на Западу. Оно што држи свето православље јесте та оданост народа Светој Литургији и оданост епископу Цркве. Ма какве људске слабости имао епископ, јер и он је човек, Бог је њему наложио да иконички изображава Христа у Цркви и зато је наш побожни православни народ одвајкада посматрао епископа као икону Христову и није попуштао под тим разним утицајима и критикама. То треба да сачувамо и заштитимо. Начин на који вршимо Свету Евхаристију треба да пројављује све ово што смо рекли, као што је то наше предање показивало. На тај начин нећемо сачувати само православно предање, него ће нам то помоћи да у другоме гледамо не индивидуу, појединца, него личност, која опет некога симболише или иконички изображава. Треба поново да стекнемо иконичку онтологију у складу са којом нас сви и све упућују на нешто истинито, што ће опстати и вечно живети у Царству Божијем, а што предокушамо и доживљавамо кад год свештенодејствујемо Свету Евхаристију.

Литература

Ziziulas, J. (2012a). Ontology and Ethics. *Саборност*, 6, 1–14.

Зизијулас, Ј. (2012б). Примат и национализам. *Саборност*, 6, 129–136.

Ζηζιούλας, Ι. (2014). Το Μυστήριο της Εκκλησίας και το Μυστήριο της Αγίας Τριάδος. *Саборност*, 8, 43–52.

John Zizioulas
Academy of Athens, Athens

The Locus and Role of Bishop in the Holy Eucharist

In the text, the author is theologically considering the place and role of bishop in the Holy Eucharist. The predecessor of the Eucharist has gotten central position in Church, and it was based on biblical and traditional tesimonies; the head of the Eucharist is no one else to bishop himself. It is from his place in the Eucharist that the bishop draws all his dominion, all of his spiritual authority. The author in this text develops two theses. Firstly, he shows that the Church understands the bishop as the icon of Christ, and secondly, he represents an expression of this understanding in the order of the Holy Eucharist.

Key words: bishop, Eucharist, icon, Church, communion.

Датум пријема чланка: 5. 8. 2017.
Датум прихватања чланка за објављивање: 10. 10. 2017.